

64-72-0813
09.02.2021

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Дячок Оксани Миронівни

на тему: „**ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ САКРАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ ПІД ВПЛИВОМ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**”,

представлену на здобуття наукового ступеню доктора архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

Актуальність теми. Тема вивчення процесів формування сакральної архітектури (сакральних архітектурних комплексів) є достатньо багатогранною і має в собі зачатки наукових досліджень достатньо різнопланових. Яким чином не розглядав би автор процеси формування сакральних архітектурних комплексів, тема цієї роботи незмінно залишиться актуальною, особливо у світлі виявлення особливостей формування архітектури конкретних українських територій, в тому й Тернопільської області, де архітектура, особливо сільська, є достатньо мало вивченою і досі зберігає як певні «білі плями» загального інформаційного поля, так і поодинокі невідомі, але надзвичайно значущі, хоча на перший погляд і непоказні, архітектурні зразки – редуковані та транзитні форми старовинних зниклих композиційних типів, що формують своєрідні ключі до вивчення тієї чи іншої архітектурної проблеми. Комплексний розгляд архітектури Тернопільщини у світлі впливу на нього суспільно-політичних чинників є на нашу думку цілком доречним, адже саме ця територія історично знаходилася на межі множинних і швидкоплинних геополітичних впливів і таким чином являє собою дуже плідний приклад та надзвичайно різноманітний матеріал для вивчення заявленої у роботі тематики. Загальновідомо, що суспільство і політика значно впливають на процеси формотворення архітектурних (в першу чергу – культових) будівель та картину територіального розповсюдження тих чи інших стилів. Проте, і архітектура, в свою чергу, має здатність помітно впливати на політику та формування народних настроїв, і врешті – на розвиток суспільства й долю країн в цілому. В тому робота Дячок О.М. є актуальною саме зараз, коли під час Незалежності Україна активно розбудовує національне суспільство, формуючи громадські настрої в тому числі і за допомогою засобів сучасної архітектури.

Актуальність дослідження Дячок О.М. підтверджується також законом України «Про охорону культурної спадщини» і сприяє можливості включення вітчизняних об'єктів до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Мета роботи «висвітлення процесів формування та розвитку архітектури сакральних комплексів Тернопільської області під впливом суспільно-політичних процесів» та відповідні завдання дослідження сформульовані коректно.

Методи дослідження, як загальнозастосовані так і суто спеціальні, обрано відповідно до поставленої мети із врахуванням специфічності предмету дослідження та комплексного підходу. Методологічна послідовність етапів роботи побудована за принципом від загального до конкретного, що уможлиблює вирішення поставленої дослідником проблеми архітектури сакральних комплексів Тернопільщини крізь призму розвитку глобальних суспільно-політичних процесів Європи.

Ступінь обґрунтованості результатів дослідження забезпечено відповідним набором методів, логічною послідовністю етапів та комплексністю дослідження, великою базою опрацьованих пам'яток та архівних матеріалів. Результати роботи пройшли широку апробацію та відображені у 38 наукових публікаціях.

Обсяг дисертації складає 542 сторінки, з них 310 сторінок основного тексту, 9 рисунків, 51 таблиця.

Структура дисертації. Подана до розгляду дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структуру роботи сформовано логічно, що сприяє досягненню мети дослідження.

Перший та другий розділи роботи («Сучасний стан вивченості та джерельна база дослідження сакральної архітектури на території Тернопільщини» і «Методологічні основи дослідження формування архітектури сакральних комплексів під впливом суспільно-політичних процесів» відповідно), присвячені огляду літератури та формуванню методики дослідження.

У третьому розділі «Загальноєвропейські суспільно-політичні процеси та їх вплив на розвиток сакральної архітектури» зосереджено увагу на історії та культурі європейських країн, які могли мати вплив на різні аспекти існування, в тому числі, і культове будівництво Західної України. З огляду на вагомий роль європейських народів у цивілізаційних процесах, які відбувалися на території сучасної Тернопільської області, досліджено суспільно-політичні чинники, що викликали там появу нових європейських стилів та впливали на архітектуру сакральних комплексів.

У четвертому розділі «Етапи формування та розвитку архітектури сакральних комплексів на території Тернопільського краю» та п'ятому розділі «Монастирі й великі сакральні центри в процесах духовного та національного відродження України» поетапно досліджено особливості формування різноконфесійної архітектури (окремих сакральних пам'яток та великих монастирсько-паломницьких центрів) на території Тернопільської області.

Шостий розділ «Формування сакральної архітектури Тернопільщини під впливом суспільно – політичних процесів» має певну смислову двоякість, оскільки перша його частина присвячена визначенню ролі та внеску сучасних архітекторів у процес відродження храмового будівництва Тернопільської області, а друга підсумовує суспільно-політичні процеси, що історично відбувалися на території Тернопільської області та виділяє ті з них, які мали найбільший вплив на розвиток архітектури сакральних комплексів регіону.

Наукова новизна. Робота демонструє самостійні науково-теоретичні здобутки автора, що уточнюють, розвивають і переосмислюють дані про передумови будівництва та етапи формування і розвитку архітектури сакральних комплексів на території Тернопільської області, фіксуючи увагу на окремих маловивчених пам'ятках культової архітектури та ролі монастирів і великих сакральних центрів регіону у процесі духовного та національного відродження України. Уперше показано внесок сучасних тернопільських архітекторів у відродження храмового будівництва України.

В роботі акцентовано роль глобальних суспільно-політичних процесів на формування характеру культової архітектури Європи та виокремлено ті з них, що найактивніше впливали на розвиток храмових комплексів регіону Тернопільщини.

Дослідження відкриває шлях до подальшого вивчення сакральної архітектури в інших регіонах України та пошуку сучасного українського національного стилю у храмобудуванні.

Практичне значення. Результати роботи суттєво поповнили архівні матеріали відділу охорони культурної спадщини управління культури Тернопільської області, а також Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини Тернопільської обласної ради. Дані по кільком виявленим цінним будівлям будуть використані для виготовлення документації з їх паспортизації та взяття на облік як пам'яток архітектури (внесення до державного реєстру національного культурного

надбання). Результати дослідження використані у навчальному процесі, та можуть бути використані для написання довідникових наукових праць.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях та авторефераті. Наукові результати дисертаційного дослідження опубліковані у 38 працях: 1 стаття є розділом колективної монографії; 12 – у наукових фахових виданнях України; 8 – у наукових періодичних виданнях інших держав, серед них 3 статті, які проіндексовані у наукометричних базах Scopus; 11 статей у виданнях, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 5 статей, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Автореферат адекватно і повно відповідає змісту основного тексту роботи.

До зауважень та дискусійних питань віднесено наступні положення:

1. Використані в дослідженні спеціальні джерела з питання історії розвитку архітектури Європи є малочисленими (с. 32 основного тексту дисертації) і, або занадто давніми (ВИА, Шуазі), або науково-популярними (Аалтонен). Не згадуються сучасні іноземні та вітчизняні роботи з цієї тематики, як то, наприклад, дослідження К. Баррал-і-Алтета, Г. Біндінга, Д. Ваткіна, Х-Р Хічкока, В. Вечерського, О. Горбик, В. Тимофієнка та ін. В огляді літератури хотілося б побачити не лише констатацію наявності та описову складову опрацьованих автором джерел, але й дискусійний підхід до висловлених попередниками думок та гіпотез.
2. Очевидно, що поле опрацьованого автором ексклюзивного фактологічного матеріалу: архівних джерел, натурної пошукової роботи та польових досліджень, набагато перевищує вміщений в тексті об'єм. Зрозуміло, що автор провів тривку і кропітку роботу щодо виявлення та вивчення пам'яток культової архітектури Тернопільщини, в тому числі і в глибинці краю. На нашу думку, саме ці аспекти його роботи, а не загальновідому з друкованих джерел інформацію про пам'ятки Тернопільщини слід було акцентувати в дисертації.
3. Значущою перевагою дослідження є те, що воно аргументовано доводить органічний зв'язок Західноукраїнських територій (зокрема, Тернопільщини) з Європейською культурою та ментальністю (розділ 3). Проте, робота би суттєво покращилася, якби автор, аналізуючи вплив соціально-політичних чинників на архітектуру сакральних комплексів

Тернопільщини, зробив акцент не лише на змінах конфесійного складу та кількісних відношень розповсюдження тих чи інших типів культової архітектури, але й, в першу чергу, простежив специфіку цього впливу на формування місцевих особливостей формотворення сакральних будівель Тернопільщини.

4. На наш погляд, підрозділ 6.1 («Внесок архітекторів новітнього періоду...») логічніше було би перенести з початку розділу 6 у кінець розділу 4, а в розділі 6 натомість зосередитися на докладному аналізі, класифікації, узагальненні та графічному унаочненні виявлених у роботі суспільно-політичних чинників впливу на архітектуру сакральних комплексів Тернопільщини.
5. Роботу варто було би доповнити графоаналітичними елементами узагальнення матеріалу (таблицями, схемами, мапами, тощо). Назви деяких таблиць варто було би відредагувати, наприклад, таблиця 3.12 (с. 134) з назвою «Особливості розвитку сакральних комплексів у період Реформації» являє собою лише набір ілюстративних зображень.
6. В тексті роботи також присутні певні недоліки редакційного плану. Зокрема, в межах роботи подекуди зустрічаються сенсові повтори (в присвяченому методиці роботи розділі 2, частково повторюються сентенції з огляду джерел розділу 1, тощо), випадіння нумерації сторінок, одруки, синтаксичні помилки, та ін.

Втім, висловлені вище зауваження не зменшують цінності дисертації, в першу чергу маючи за мету допомогти дисертанту скорегувати науковий підхід для майбутніх досліджень.

Висновок. Зміст і результати дисертаційної роботи Дячок Оксани Миронівни „Формування архітектури сакральних комплексів під впливом суспільно-політичних процесів (на прикладі Тернопільської області)”, виконаної за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам’яток архітектури, відповідають поставленій меті, є актуальними та мають значне практичне значення, наукова новизна заслуговує на увагу.

Робота є завершеною працею, в якій отримані нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішує конкретну науково-практичну проблему визначення історичного та сучасного впливу суспільно-політичних процесів на формування архітектури сакральних комплексів Тернопільської області. За актуальністю обраної теми, науковим та практичним значенням отриманих результатів робота Дячок Оксани Миронівни відповідає вимогам МОН України, що висуюються до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора

архітектури, а дисертант заслуговує на присудження наукового ступеня доктора архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Офіційний опонент,
професор кафедри Основ архітектури і
архітектурного проектування
Київського національного університету
Будівництва і архітектури,
доктор архітектури

Г.В. Шевцова

Підпис доктора архітектури,
професора Шевцової Г.В.
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар
Вченої ради КНУБА

О.С. Петренко